

Innspill til Skjermbrukutvalget

INNSPILL TIL SKJERMBRUKUTVALGET	1
Hvorfor uttaler jeg meg?	2
Hvorfor engasjerer jeg meg i den digitale hverdagen til barna mine?	2
Det handlet aldri om teknologi, men om forretning og oppmerksomhet	3
Hva kunne jeg gjøre?	3
Foreldre og den «digitale foreldrerollen»	4
Grensesetting og navigasjon i den digitale hverdagen er utfordrende	4
Den digitale hverdagen er mer krevende å forholde seg til enn den «analoge hverdagen»	5
Møter med foreldre, barn/unge og lærere	6
Kompetanse hos lærere og lærerstudenter – og utdanningsinstitusjonene	6
Skolen og hjemmet – hånd i hånd?	7
Digitaliseringen i Norge og mangelen på et (tydelig) politikkkfelt	8
Tradisjonen i Norge for sunn regulering	9
Det handler om økonomi og forretningsmodeller, og fravær av regulering	10
Fravær av politikk = «fritt fram», eller...?	11
Sosial bærekraft og eksternaliteter	12
Så hva kan vi gjøre?	13
Mer konkrete forslag:	13
Takk for muligheten til å komme med innspill	14

Hvorfor uttaler jeg meg?

Jeg er far til to barn, en erfaren foredragsholder innen nettvett og lignende temaer – og en sosial entreprenør som satset veldig mye på å forsøke å skape en god digital hverdag for barna våre. Jeg er en samfunnsengasjert person som tror på de verdiene som ligger til grunn for samfunnet vårt. Hvor vi ikke er brukere, forbrukere eller «underholdningsslaver», men aktive samfunnsborgere som tar vare på det flotte samfunnet vi fortsatt har. Og hvor vi baserer dette på kunnskap og verdier, og ikke kommersielle interesser eller fravær av politikk og styring.

Jeg har også vært dypt nede i den digitale hverdagen selv. Jeg har vært dataspillavhengig og en skikkelig «gagder» som var opptatt av å få med meg alt nytt som kom på teknologifronten. Jeg var med på «gutterommet» i perioden etter at Hardware.no ble startet opp. Jeg ble etter hvert journalist og så ansvarlig redaktør for denne nettsiden, og et knippe andre sider som blant annet fokuserte på teknologi, dataspill og mobiltelefoner. Og var prosjektleder for sammenslåingen av disse til Tek.no – Norges største nettsted for forbrukerorientert journalistikk med fokus på teknologi. Jeg var også med på å lage redaksjonelle retningslinjer for og var ansvarlig redaktør for Diskusjon.no, som over en lang periode var Norges nest største diskusjonsforum. Hvorfor sistnevnte er viktig, kommer jeg tilbake til.

Alt dette har gjort at jeg mener jeg kan uttale meg om det dere i Skjermbrukutvalget skal ha fokus på.

Og la meg si det tydelig med en gang: Det går ikke noe annet tog enn det vi selv velger å være med på. Eller det går ikke noe sted vi ikke blir med til – og ønsker å bli med til. Det handler etter min oppfatning ikke om at våre barn må ha en utdanning som skal gi Norge konkurransekraft eller sørge for at vi ikke havner bakpå. Det handler om å bygge et godt samfunn basert på sunne og gode verdier, et aktivt og godt demokrati som gir mulighet for god deltagelse. Så skal vi alltid klare å skape gode verdier også materielt og økonomisk sett. Der barn klarer å navigere i det sosiale liv gjennom god dannelse – digital såvel som allmenn. Og så handler det om ansvarlige voksne som passer på at våre barn ikke utsettes for mer enn de klarer å håndtere. Og samtidig bygger de opp til å bli gode deltakere i morgendagens samfunn – som vi bygger sammen.

Hvorfor engasjerer jeg meg i den digitale hverdagen til barna mine?

Det begynte med et foreldremøte når min datter gikk i 7. klasse. En mor hadde tilfeldigvis plukket opp at det foregikk «noe» på Snapchat som ikke var bra. Når hun fulgte opp dette fant hun ut at det var ulike grupper der barna herjet med hverandre. Det var utmeldinger, stygge meldinger som ble skrevet, noen ble sluppet inn for å se de stygge meldingene – og så ble de kastet ut igjen. Dette foregikk uten at noen voksne hadde vært klar over det. Og barna turte ikke å si fra, av frykt for å bli hengt ut som sladrehanker.

Her har jeg jobbet mye med teknologi og fulgt nøye med på utviklingen – og så får jeg ikke med meg at noe sånt foregår? Her tenkte jeg at jeg må gjøre noe. Å ikke gjøre noe ville bare etterlate meg med en følelse av å ikke gjøre noe som var viktig for barna mine.

Det handlet aldri om teknologi, men om forretning og oppmerksomhet

Det slo meg etter hvert at det ikke handler om teknologi, men om forretningsmodeller og om den såkalte oppmerksomhetsindustrien. Og om et mer eller mindre totalt fraværende politikkfelt, som ellers kunne ha satt gode rammer tidlig. Og at dette er for stort til at vi som enkelte foreldre eller små grupper kan løse dette. For å sitere Medietilsynets «Digitale dilemmaer»-rapport fra 2022:

«En så grunnleggende samfunnsendring kan ikke løses av familiene alene. Når endringene er strukturelle og drives fram av teknologiaktører som har sterk kommersiell interesse av å fange og holde på barns oppmerksomhet fra de er helt små, er det behov for en viss regulering».

Kilde: https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/230206_digitale-dilemmaer.pdf

Selv hadde jeg kjent på flere sider av dette, og vært på «begge sider»: Som teknologioptimist og teknologi- og spilljournalist. Og som dataspillavhengig og frustrert foreldre i møte med mine barns digitale hverdag. Som oppriktig ønsket å ta lærdom av egen bakgrunn og erfaring, og bidra til noe. Men hva og på hvilken måte?

Hva kunne jeg gjøre?

Jeg tenkte derfor allerede i 2017 at jeg måtte gjøre noe med dette. Jeg begynte å bruke et opplegg utviklet av Redd barna – og arrangerte foreldremøter på lokale skoler i Volda, der jeg bor. Jeg merket umiddelbart at det var et enormt behov for dette, som også har blitt understreket i gjentatte Barn og Medier-undersøkelser fra Medietilsynet: Foreldre ønsket støtte, tips og råd til hvordan de kunne være mer tilstedeværende foreldre i sine barns digitale hverdag. Eksempelvis i 2022-utgaven av «Foreldre og medier» framkommer dette tydelig. Kilde: https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/231109_foreldre-og-medier.pdf).

Etter hvert kom dette arbeidet inn i mer ordnede rammer, og jeg forsøkte meg som sosial entreprenør på heltid. Sammen med en kamerat og «medfar» utviklet vi metodikken vi kalte «Digitale Foreldre»: Denne la vekt på å trekke med flest mulig foreldre på et klassesetrinn inn i en fasilitert dialogprosess (foreldre med barn i 1. – 7. klasse var målgruppe). Og i mange tilfeller var også barna deres med eller ble spurt. Og samtidig legger metodikken opp til å måle, anonymt og på gruppenivå ulike aspekter ved foreldres forhold til sine barns digitale hverdag.

Utvalget av vår pilot på dette var ikke så stort, men omfatter svar fra til sammen 314 foreldre høsten 2021 og våren 2023. Dette er fra skoler på Søre Sunnmøre og i Oslo.

Foreldre og den «digitale foreldrerollen»

Temaene foreldre ønsket å snakke om var blant 1. – 4. klasseforeldre «stygg språkbruk, digital mobbing og mediepåvirkning», «for mye tid på spilling?» og «skremmende og ekle inntrykk – kan vi skjerme barna våre?». Blant 5. – 7. klasseforeldre var «sosiale medier og digital mobbing» og temaet «hva er viktigst – tid brukt, aldersgrenser eller opplevelser» mest ønsket.

Vi spurte også foreldrene om de synes at det er viktig at foreldre engasjerer seg i barnas digitale hverdag, hvor 4 av 5 foreldre ga skåren 6 – og med et par foreldre som unntak svarte resten 5 av 6 på dette. Der høyere skåre indikerte høyere viktighet i å skulle engasjere seg. Foreldre ved skoler i Oslo og på Søre Sunnmøre er altså svært tydelige på at de synes det er viktig å engasjere seg i sine barns digitale hverdag. Norske foreldre gir altså ikke blaffen i dette temaet, men er tvert i mot svært opptatt av det.

På spørsmålet «Den digitale hverdagen er utfordrende for mitt barn», var svarene mye mer sprikende. Der var det jevn spredning, med en liten overvekt på foreldre som mente at den digitale hverdagen ikke er så utfordrende for barna deres. Dette sammenfaller med tanker om at det er stor spredning blant foreldre på hvordan de klarer å følge opp og være tilstedeværende foreldre i barnas digitale hverdag.

På spørsmålet «Snakker du daglig med ditt barn om hva det har opplevd på nettet?», ligger gjennomsnittet omtrent midt på treet (2,9 av 6, men med flest svar mellom 2 og 3). Og tilsvarende var gjennomsnittet av svarene på spørsmålet «Snakker du med andre foreldre om barnas digitale liv?» på litt over 3 (3,2 av 6, men igjen med flest svar mellom 2 og 3).

De aller fleste foreldre opplevde det som svært nyttig å møte andre foreldre på denne måten (skåre på gjennomsnittlig ca 4,8 på spørsmålet «hvor nyttig var det å snakke sammen i grupper?», men med en overvekt av svar med skåre over 5). Det kan også her nevnes at skåren på spørsmål som «er du urolig for ditt barns digitale liv?» i snitt endte på ca 3 av 6 (altså rundt 50%).

Grensesetting og navigasjon i den digitale hverdagen er utfordrende

Sistnevnte samsvarer med undersøkelser som viser at rundt 50% av norske foreldre er bekymret for sine barns tidsbruk og møte med skremmende innhold, og så videre (kilde: Elvestad, E., Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2021). Digitalt foreldreskap i Norge).

Voksne for Barn-foreningens undersøkelse «Foreldrerollen – om gleder og utfordringer ved å ha barn i Norge i dag» fra 2022 viste følgende:

- 39% av foreldre sier de ikke har god kontroll med hva barna foretar seg på nett

- Kun 41% av foreldre opplever at grensesetting er lett å gjennomføre når det gjelder skjermbruk

Kilde: <https://vfb.no/content/uploads/2022/11/Barn-i-Norge-2022-Foreldrerollen.pdf>

Så hvordan kan det ha seg at de fleste foreldre ønsker å følge opp sine barns digitale hverdag, men at det i realiteten spriker så mye? Har ikke norske foreldre kompetansen som skal til for å følge opp?

Den digitale hverdagen er mer krevende å forholde seg til enn den «analoge hverdagen»

Her kan igjen Medietilsynets «Digitale dilemmaer» fra 2022 gi oss noen svar (kilde angitt tidligere). De peker på at foreldre står i noen sentrale dilemmaer når de skal velge om de barna deres skal «slippes ut i den digitale hverdagen». Ett av disse er foreldrenes behov for å kunne vite hvor barna befinner seg, for å kunne innvirke på deres trygghet. De gir derfor altfor ofte etter for eget press og «alle andre»-argumentasjon, noe som gir barna tilgang til en mer eller mindre ufiltrert verden av inntrykk som kan virke (og være) både skremmende og ulovlige. Det kan være porno, reklame, vold, kroppspress, og en endeløs strøm av mye annet – som i seg selv er problematisk, overveldende og avhengighetsskapende – og i strid med blant annet FN's barnekonvensjon, markedsføringsloven, straffelov og andre lover/regler. Så foreldrenes ønske om trygghet i den fysiske verden og hverdag, står i stor kontrast til den «0 – 100»-virkeligheten barna deres møter i den digitale verden.

Som en del av sin konklusjon skriver Medietilsynet:

Intervjuene med foreldre viser at det digitale foreldreskapet oppleves krevende. Foreldre beskriver teknologien som noe det ikke går an å velge seg bort fra, men som man styres av gjennom gruppepress, skolens bruk av digitale plattformer og utstyr og en kulturell norm om at man må «være en del av verden» og «følge med i utviklingen».

I den tidligere nevnte rapporten fra Voksne for Barn sies det konkret noe om dette:

[F]lere foreldre [nevner] at de blir forvirret av motstridende og uklare råd, og at de har problemer med å navigere i jungelen av ulike stemmer som mener noe om hvordan de bør være og ikke være som foreldre.

Mange gir også uttrykk for resignasjon (som de for øvrig ikke er alene om). I Medietilsynets «Digitale dilemmaer»-undersøkelse står det som følger:

«Få av foreldrene som er intervjuet til denne rapporten, hadde tro på at offentlig regulering av teknologibransjen var gjennomførbart for å få mer beskyttende strukturer for barn og unge. De opplevde reguleringer og lovverk som langt på etterskudd av den enormt raske digitale medieutviklingen. De hadde heller ikke tiltro til at bransjen selv ville ta ansvar».

Det siste poenget skal vi komme tilbake til senere. Og det leder naturlig over på et annet og stort felt. Og vi begynner med dette en reise som går fra individet over til samfunnsnivå – og etter hvert ut til den globale oppmerksomhetsøkonomien. Og til slutt noen antydninger og forslag til løsninger og tiltak.

Møter med foreldre, barn/unge og lærere

Jeg ble etter hvert også engasjert som foredragsholder i Stiftelsen Barnevakten, som jeg regner med er kjent for Skjermbruketvalget. La meg for ordens skyld understreke at jeg ikke uttaler meg på vegne av Barnevakten, men som enkeltperson med erfaring som foredragsholder tilknyttet Barnevakten. Og med bakgrunn i å ha startet opp «Digitale Foreldre», som tidligere nevnt.

Jeg har i mine over 300 foredrag for Barnevakten og med mitt eget opplegg «Digitale Foreldre», siden 2020 møtt tusenvis av mennesker som ha forsøkt å finne ut av hvordan de skal forholde seg til den digitale hverdagen. Det er foreldre, barn, ungdom, lærere (barneskolen, ungdomsskolen og videregående), lærerstudenter og helsesykepleiere. Og mange andre.

Kompetanse hos lærere og lærerstudenter – og utdanningsinstitusjonene

La meg først ta for meg de rektorene, lærerne og andre tilknyttet skoler som jeg har møtt. Det er en enorm frustrasjon ute blant lærere og skoleleder knyttet til den digitaliseringen vi har vært vitne til. For rektorer kan det handle om lisenskostnader som skulle bli rimeligere enn fysiske lærebøker, men der det omvendte har skjedd. Eller om det ansvaret som følger med å stå ensidig ansvarlig for §9A i opplæringsloven (oppfølging av mobbing, mv.) – og der den digitale hverdagen skaper utfordringer på dette området. Det handler for lærerne om mangelfull opplæring ute i skolen, som gjør at de til stadighet sitter med en følelse av at det kommer inn nye verktøy som de ikke har noe eierskap til. Og som ofte ligner mer på dataspill enn pedagogiske verktøy. Og om et massivt overslag av utfordringer som kommer inn med elevenes bruk av skjermer på fritiden, som rektor og lærerne ofte blir sittende med. Og som de ikke vet hvordan de skal håndtere. Mer om dette senere.

Professor og skoleforsker Marte Blikstad-Balas ved Universitetet i Oslo hadde følgende å si om dette under Ungdatakonferansen høsten 2022, der tema var «ungdoms digitale hverdagsliv»:

Digital kompetanse hos lærerne? Fremdeles en stor utfordring at det er så stor variasjon. Mange pedagogiske muligheter - men lite systematisk dyrking av lærernes mulighet til å lykkes. [Og] det er ingenting som tyder på at digitalisering i seg selv fører til bedre eller mer innovativ læring. Digitalisering gir [derfor] ikke automatisk mer eller bedre læring. Der digitalisering fører til økt læring, har det mer med læreren å gjøre enn med apper og utstyr – stikk i strid med offentlig debatt om dette temaet».

Kilde: Hentet fra skjermbilder av Marte Blikstad-Balas sin presentasjon (kan oversendes på forespørsel).

En annen erfaring er møte med lærerstudenter ved Høgskulen i Volda. Der de sitter med en tydelig oppfatning at de ikke utstyres med kompetanse om hverken de verktøyene de skal benytte i klasserommet, eller den situasjonen som møter de ute i skolen (allerede i førsteklasse skal de ut i praksis). De fleste melder om nesten sjokkerte opplevelser i møte med skolehverdagen: Om slåsskamper som avtales, filmes og spres i og via sosiale medier. Om elever som bruker mye tid på spilling, på å sende hverandre meldinger fra skole-PC-ene sine og generelt ikke klarer å følge med på grunn av alle distraksjonene på skjermene sine. Og at de ikke var forberedt på dette. Enkelte vurderer å ikke fullføre utdannelsen sin grunnet det de opplever som manglende kompetanse og støtte fra sin utdanningsinstitusjon.

All den tid tematikken ikke er løftet opp i rammene som settes, vil dette fortsette. Det må legges inn insentiver for de ansatte ved lærerutdanningene til å bruke mer tid på å både forske og undervise innenfor dette feltet. Og ikke kun på det rent faglige, men for å forberede sine lærerstudenter på hva som møter de når de kommer ut i skolen. Dette blir da opp til skolepolitikere å bestemme seg for. Og jo før, jo bedre.

Skolen og hjemmet – hånd i hånd?

En annen side ved digitaliseringen i skolen er at skole-hjem-samarbeidet lider.

Som nevnt opplever mange lærere og rektorer et massivt overslag fra bruk av skjermer på barn og unges fritid og inn i skolehverdagen. For selv om mange skoler har mobilforbud, og har praktisert dette lenge følger utfordringer fra fritiden ofte over i skolen. En del handler om mer dyptgående sider som at den dopaminbaserte oppmerksomhetsindustrien bygger opp under system 1-tenkning (det umiddelbare der belønningen skal komme raskt) heller enn under system 2-tenkningens vekt på refleksjon, ettertanke og mer solid læring. Andre sider ved dette overslaget handler om konflikter som oppstår i det digitale på fritiden, og dras med inn i klasserommet. Eller som bruk av skole-PC-er til å spille spill for å nå et nivå høyere. Eller at elever sitter så lenge på skjerm om kvelden på gutte- eller jenterommet at de ikke har energi til å komme seg gjennom skoledagen.

For å sitere Marte Blikstad-Balas, igjen hentet fra hennes presentasjon under Ungdatakonferansen i 2022:

«Digitalisering kan gjøre det mer krevende for elever og foresatte å holde oversikt over «hvordan det går» på skolen.

Samtaler jeg har hatt med en av de store skoleplattformene understreker også dette poenget: Den delen som går på oppfølging av elevene mot hjemmet blir ikke prioritert – og ikke beskrevet som viktige i bestillingene fra myndighetene/det offentlige når slike

plattformer skal leveres. Igjen handler det om manglende politikkkfelt, som nevnt tidligere. Jeg kan dessverre ikke oppgi navnet på hverken den jeg har snakket med eller aktøren, av hensyn til personvern.

Som en siste kommentar til hvilken mulighet skolen og hjemmet har til å skape trygge og gode rammer for barnas bruk av nettbrett og skole-PC-er, kan nevnes følgende. Som også viser mangelfull politikk på dette feltet, overordnet sett.

I 2018 sendte Jan Tore Sanner ut et brev til alle landets kommuner og private barnehage- og skoleeiere. Han åpner med følgende:

«Dagens barn og unge vokser opp i en digital hverdag som var vanskelig å forestille seg for kun få år siden. Derfor er digitale ferdigheter og IKT en viktig satsning både i barnehagen og i skolen. Økt tilgang til digitale læremidler gir imidlertid utfordringer knyttet til barns sikkerhet på nett.

Barnehage og skole spiller en viktig rolle for å gi barn nødvendig beskyttelse mot skadelig innhold på nett, men foreldres ansvar for å beskytte sine barn er også helt grunnleggende. Det er viktig med et godt foreldresamarbeid for at foreldre, barnehagen og skolen sammen kan bidra til trygg nettbruk for barna».

Kilde: Brevet kan ettersendes som bilder (på forespørsel), eller finnes igjen hos Kunnskapsdepartementet med følgende referanse «18/3261» og tittel «Beskytt barna mot skadelig innhold på nett».

Her har det skjedd overraskende lite, og dette med filter og trygg bruk av skolens digitale verktøy er fortsatt en stor utfordring. Og de rektorer og lærere jeg møter understreker at de ikke opplever noen satsning på styrking av skole-hjem-samarbeidet, eller på egen digital kompetanse for å møte de mange «overslagene» fra fritiden til barn og unge.

Sistnevnte leder meg over i et annet tema: Fraværet av politisk styring, satsning på et eget politikkkfelt (eller flere) - og det å løfte digitaliseringens sosiale og samfunnsmessige kostnader opp og fram.

Digitaliseringen i Norge og mangelen på et (tydelig) politikkkfelt

La oss ta opp igjen et spørsmål som ble antydnet tidligere: Hvordan kan vi egentlig forvente at norske foreldre kan forholde seg til sine barns digitale hverdag på en god måte (og sin egen digitale hverdag, for den saks skyld)? Når vi tidligere har sett Medietilsynet trekke fram hvor enormt stort press dette utsetter oss som individer og samfunn for:

«Digitaliseringen innebærer en gjennomgripende endring av samfunnsstrukturen, og det er vanskelig både for myndigheter og foreldre å ha full oversikt over reelle utfordringer og risikoer». (Digitale dilemmaer-rapporten)

Slike store og gjennomgripende samfunnsendringer skulle man tro ble møtt av tydelig politikk som tok opp i seg de mange mulighetene og utfordringene digitaliseringen innebærer. Og så utarbeidet tydelig politikk på disse områdene. Som gjorde at vi sitter i førersetet og ikke bare må «bli med på toget» (har enda ikke forstått hvilket tog vi snakker om, men det er et annet tema).

Ifølge Gunn Enli, professor ved Universitetet i Oslo, har det i stor grad manglet initiativ og/eller vilje til å gjøre dette til et seriøst politikfelt.

I sin artikkel «Digitale forstyrrelser - et nytt politikfelt eller individets problem?» begynner hun med:

Kampen om oppmerksomheten er intensivert i digitale medier, og digitale plattformer tar i bruk stadig mer avanserte teknikker for å holde på vår oppmerksomhet. Resultatet er at brukere opplever det som krevende å håndtere digitale avbrytelser, og i de siste årene har det vokst fram en økende kritikk av oppmerksomhetsindustrien. Til tross for den omfattende kritikken er løsningene svært beskjedne, og begrenset til individet og oppfordringer til selvregulering. Men i hvilken grad er dette den beste løsningen, og hva er norske politikeres holdninger til dette problemfeltet? Definerer de digitale forstyrrelser som et samfunnsproblem som krever regulering, eller lar de det forbli et problem for den enkelte? Artikkelen er basert på kvalitative intervjuer med 16 norske politikere og tankesmieeksperter.

(kilde: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1504-3053-2021-01-02-03>, må kjøpes).

Tradisjonen i Norge for sunn regulering

Hun henviser blant annet til at:

«Norge og Norden har tradisjon for å regulere ny medieteknologi nettopp med tanke på å redusere skadevirkninger, og å fremme aspekter som forsterker velferdsstatens idealer. Begrepet «medievelferdsstaten» henviser til måten mediene reguleres på i tråd med prinsipper for andre politikkområder i velferdsstaten [...]».

Hun nevner blant annet prosessen som ledet fram til modell for TV-mediet i Norge (både med tanke på innføringen av sort-hvitt-TV og senere farge-TV). Der Norge var blant de som brukte mest tid på å innføre TV som medie for allmennheten, med et sluttresultat som la vekt på tydelig politikk og en tydelig redaksjonell styring. Videre skriver hun:

«Den norske reguleringstradisjonen kjennetegnes av preferanser for fellesskapsløsninger på samfunnsnivå, som ivaretar borgerne ved at det defineres som et politisk ansvar å beskytte borgere mot eksempelvis overvekt (sukkeravgift, kampanjer), alkoholisme (vinmonopol, avgifter), nikotinhengighet (avgifter, advarsler), samt iverksette tiltak for å beskytte borgere mot negative effekter av mediebruk, som forbud mot reklame rettet mot barn og politisk tv-reklame (kringkastingsloven) og ordningen med allmennkringkasting (f.eks. nrk og tv 2)».

Hvor stor er ikke kontrasten til digitaliseringsprosessene vi har sett de senere år? Og hvordan havnet vi egentlig der at vi i Norge tillot teknologiselskaper og andre aktører å bygge opp kjempestore plattformer uten å følge de mest grunnleggende redaksjonelle prinsipper og verdier. Og en årelating i form av våre personlige data som ikke har sidestykke i historien, så vidt meg er bekjent.

Gunn Enli peker på at det har vært en tydelig endring i denne politikken, med en økende ansvarliggjøring av individet. Hvordan kan individet stå ansvarlig for dette? Jo, gjennom såkalt «selvregulering»:

«Begrepet selvregulering viser til konkrete måter «å utøve kontroll over handling, tenkning og emosjoner i tråd med hva som er til beste for personen i det lange løp»

og

«Digitale plattformer tar i bruk stadig sterkere virkemidler for å holde på brukernes oppmerksomhet, og i møte med disse virkemidlene er kravet til selvreguleringsressurser høyt».

Det kunne være vel verdt å se nærmere på hennes artikkel, men jeg nøyer meg med å ta med følgende avsluttende kommentarer fra hennes artikkel:

«Det kan se ut som teknologioptimisme og anti-moralisme blokkerer for politiske diskusjoner og utvikling av politiske verktøy for å håndtere nye utfordringer. En måte å utvide repertoaret på er å anerkjenne at digitale forstyrrelser er et problemfelt som ikke kan løses av individene alene og drøfte hvordan samfunnsnivået kan bidra».

og

«I forlengelsen av det manglende repertoaret ser vi at det norske politiske landskapet mangler en teknologiskeptisk motstemme blant de største partiene. Det kan framstå som et paradoks at politikerne er bekymret for at digitale plattformer virker negativt inn på individer og samfunn, men mener at selvregulering er den beste tilnærmingen».

Og la meg si det tydelig, om jeg ikke allerede har sagt det: Det handler ikke om teknologi! Det handler egentlig om helt andre momenter. Hvordan kan jeg underbygge en slik påstand?

Det handler om økonomi og forretningsmodeller, og fravær av regulering

La meg snakke om det som kalles for PESTEL-analysen, eller et selskaps analyse av den omverdenen de oppholder seg i (eller markeder for å benytte et annet og mer selskapsorientert ord). Den tar for seg de momentene som et selskap bør ta hensyn til for å kunne utvikle seg på en god måte. Her kan vi som mest relevant trekke fram «P»

som står for «politikk», «S» som står for «sosiale forhold» og «L» som står for «Legale forhold» (altså lover og regler).

Et selskap har som sin fremste oppgave å maksimere profitten for sine eiere. Enkelt og greit. Dersom et selskap oppnår en god posisjon i et marked overfor sine konkurrenter, kan det levere god profitt – eller som tilfellet er med Meta, Alphabet og andre som har vokst fram i digitaliseringens tidsalder: Superprofitt. Dette vil de da fortsette med så lenge ikke også PESTEL-analysen sier noe annet. Det vil si at det ikke foreligger noen insentiver for å gjøre noe annerledes fram til politikere i et land eller et område eksempelvis sier «nå bestemmer vi rammene her, og dere kan ikke fortsette med å unnsnippe redaktøransvaret på deres sosiale medier-plattform». Og så følger opp med regler som bygger opp under dette, og gjør det så kostbart eller omdømmemessig uspiselig å fortsette at det er nødt til å gjøre noe.

For det er en annen (og ofte god) egenskap med kapitalisme og selskaper: De tilpasser seg, eller de forsvinner – og andre kommer til med tjenester eller produkter som er tilpasset resultatene fra PESTEL-analysen. Ingen får meg til å tro at dersom signalene er tydelige om hva som er tillatt og ikke, så tilpasser ikke selskapene seg. Når vi klarer å sende mennesker til månen, hente opp olje fra havbunnen og så mye annet – da klarer vi enkelt å tilpasse dette.

Selskapene som vil fortsette å tjene penger (men kanskje ikke superprofitt) vil umiddelbart utvikle nye løsninger som ikke baserer seg på salg av data på den måten og i den skalaen som er nå. Og der det eksempelvis er lagt inn sperrer som automatisk følger barnas modenhet, alder og utvikling (og der foreldre på en lettfattelig måte kan sette opp og styre dette). Dette er en av grunnene til at jeg påstår at dette ikke handler om teknologi per se.

Vi skal ikke gråte noen tårer for selskaper som ikke tilpasser seg signalene fra omverdenen om negativ forretningspraksis grunnet regulering som tar hensyn til samfunnets- og individet beste. De går som sagt under, fordi de ikke følger kapitalismens egne regler om å tilpasse seg behovene i markedene.

Det påligger derfor politikere og et samfunn å sette grenser som gjør at selskaper oppfører seg i henhold til det som er bestemt av lover og regler.

Fravær av politikk = «fritt fram», eller...?

Det sier seg selv at dersom det ikke settes rammer innenfor politikken som følges opp med lover og regler, så fortsetter selskapene som de faktisk skal gjøre: Å skape mest mulig profitt for sine eiere.

For å komme tilbake til hvorfor jeg engasjerte meg i den digitale hverdagen til barna mine i første omgang: Det var ikke det at barna i klassen til min datter lagde inn- og utgrupper som var graverende. Det har vel barn alltid forsøkt å gjøre, om det skjer bak lukkede dører, i skolegården eller på andre steder der voksne ikke er tett nok på eller til stede. Det

svært alvorlige var at det er selskaper som sitter og tjener gode penger på å legge til rette for et mer eller mindre rettighetsløst «univers» som ikke er underlagt helt grunnleggende redaksjonelle eller legale prinsipper. For å sitere Medietilsynet igjen:

Når endringene er strukturelle og drives fram av teknologiaktører som har sterk kommersiell interesse av å fange og holde på barns oppmerksomhet fra de er helt små, er det behov for en viss regulering»

(Medietilsynets rapport «Digitale dilemmaer»).

Sosial bærekraft og eksternaliteter

Før jeg forlater dette temaet, la meg ta turen innom et begrep som stadig vekk seiler opp som viktigere og viktigere – og som vi som samfunn ikke lenger kan ignorere. Jeg tenker da på sosial bærekraft – det å bygge opp under samfunn og individene i dette på en måte som er sosialt bærekraftig over tid. FN lister opp mange bærekraftsmål som angår nettopp det sosiale feltet.

Dette er et felt hvor selskapene ofte må bøye av og endre kurs. Dersom det eksempelvis blir for usmakelig hvordan selskaper som Meta, Bytedance eller andre overkjører enkeltpersoners grunnleggende personvern eller legger vekt på å vise innhold som er langt utenfor hva som ellers er sosialt akseptabelt – ja, da reagerer mennesker på det. Her bør det legges tydelig merke til de «bevegelsene» som har skutt fart de siste årene, der ett eksempel er «Opprop mot skjermbruk i skolen». Som har vokst til en størrelse som ikke lenger kan ignoreres. Og stemmene blir flere daglig, som dette innspillet også bør gi en tydelig pekepinn på.

Et annet poeng her er at det kan være vel verdt å tenke på hvordan det norske samfunnet er organisert, med et veldig godt og velfungerende trepartssamarbeid mellom arbeidsgivere, arbeidstakere og myndigheter. Som er basert på gjensidig respekt, åpenhet og tillit – og der de sosiale aspektene ligger «innbakt» og er en helt naturlig del av den norske modellen.

For dette er ikke en selvfølge hos teknologigigantene og store multinasjonale/overnasjonale selskaper. De ser i stor grad på sosialt ansvar som en «eksternalitet», det vil si en faktor som ikke behøver «å tas inn i Excel-arkene». Som eksempel trekker jeg fram den pågående streiken fra arbeidere hos Tesla i Sverige, som opplever Elon Musks selskap som svært fiendtlig innstilt overfor fagforeninger og det å organisere seg. Som er en selvfølge for oss her i Norge – og vel verdt å stå på barrikadene for. Det handler nok en gang om samfunn og det å bevare det gode fellesskapet vi har. Som eksempelvis de svært kloke valgene som ble gjort når man fant olje utenfor kysten av Norge. Der det, i det minste i et sosialt perspektiv ble tatt tydelige hensyn til velferdsstaten og fellesskapet vårt.

Så hva kan vi gjøre?

Det er som tidligere nevnt lett å synke ned i resignasjon og en grad av håpløshet. Hva skal vi gjøre? Og hvordan skal vi gjøre det? Jeg har ingen fasit, men drister meg frampå med noen tanker.

- Overordnet handler det om å sette i gang vårt eget tog. Vi har nok ballast i vårt samfunn til å stå i disse avgjørelsene. Vi har historikken som viser dette, både innenfor mediefeltet og når det gjelder store avgjørelser som fordeling av godene fra oljeinntektene. Basert på det vi er opptatt av som samfunn (felles gode, felles tjenester til alle, solidaritet, dugnad, og mange andre positive momenter), kan vi bygge en politikk som tar styringen. Og der teknologileverandørene som tidligere nevnt er nødt til å tilpasse seg – eller forsvinne ut av markedet
- En spennende tanke er at gjennom å gjøre dette kan vi inspirere andre til å gjøre tilsvarende – gjennom å eksportere en modell basert på at vi sammen ønsker å skape den gode digitale hverdagen for barna våre! Og for samfunnet vårt for øvrig

Mer konkrete forslag:

Politikkfelt:

- Få fram et tydelig politikkfelt – med fokus på lover, regler og på tydelige koblinger mot det sosiale feltet
- Her bør det kunne være stor belønning å hente for de politikerne (og andre) som er våkne nok til å fange opp signalene som kommer tydeligere og tydeligere fram
- Regulering av teknologiaktørene på en måte som virkelig monner. Ta tilbake styringen ved å begynne med et verdigrunnlag som de må tilpasse seg. Mange rammer ligger allerede tilgjengelig gjennom eksisterende lovgivning som markedsføringsloven, straffelover (krenkende, skremmende eller seksualisert innhold, med videre)
- Være tydelige på at dette ikke handler om teknologi isolert sett. Den verdiskapningen vi har i Norge har snarere utviklet teknologi, metodikk og kompetanse i verdensklasse – basert på den norske modellen, på allment tilgjengelig utdanning (skole og videre) og på verdier som ikke synes i lommeboken – men kjennes i hjertet. Det er viktig å sette rett rekkefølge her, så vi ikke «spenner kjerra foran hesten»

Skolen som læringsarena:

- Utarbeide en revidert læreplan som tar opp i seg de momentene som er nevnt tidligere i innspillet når det gjelder fokus på den gode digitale hverdagen, på digital dannelse og praktiske ferdigheter som skal til for å takle den digitale hverdagen på en best mulig måte – på og utenfor skolen, og senere i voksenlivet
- Kompetanseløft for lærere som allerede jobber i skolen. Gjennom målrettede etter- og videreutdanningsopplegg som er praktisk orienterte, men fundert på pedagogikk og didaktikk

- Kompetanseløft for lærerstudenter – at det legges opplæring i digitale verktøy, samt håndtering av «overslaget» fra elevenes øvrige digitale hverdagen inn som en tydelig og definert del av utdanningen
- Tydelige insentiver for faglige ansatte ved lærerutdanningene til å forske på og undervise inn mot de utfordringene som oppstår i den digitale hverdagen – og på koblingen mellom kompetanse innen digitalisering med pedagogikk og didaktikk

Foreldrerollen:

- Gjennom å få fram et tydelig politikkfelt kan man også gi god støtte til foreldre, for eksempel gjennom støtte til frivillige aktører som en viktig medspiller
- Dette gagner likevel ikke nok, og det bør legges opp til at dette tas inn i det faste skole-hjem-samarbeidet på en bedre måte. Der digitale verktøy for skole-hjem-samarbeid må utvikles på en slik måte at eleven, foreldrene og læreren settes i fokus. Ikke slik det er nå, der foreldre føler de ikke klarer å henge med
- Der foreldrenes stemme skal høres når det gjelder hvordan eventuelle digitale verktøy skal settes opp med filter som faktisk følger lovgivning. Og der foreldre har mulighet til å påvirke oppsett av dette gjennom involvering (det er de som kjenner barna sine best)
- Hjelp foreldrene gjennom å kreve (gjennom lov og regulering) alderstilpasning av apper, mv. Ingen teknologiaktør kan få oss til å tro på at det ikke lar seg gjøre å utvikle produkter som på en enkel og god måte lar oss styre dette – tilpasset barna våre.

Takk for muligheten til å komme med innspill

Avslutningsvis vil jeg takke for muligheten til å komme med innspill. Det i seg selv er et sunnhetstegn. Jeg håper videre at den kunnskapen som Skjermbruketvalget nå får inn blir bearbeidet på en slik måte at den tar opp i seg det overordnede mandatet utvalget har:

Mandat for offentlig utvalg som skal se på konsekvenser av barn og unges skjermbruk og foreslå tiltak

I tillegg håper jeg at følgende tillegges reell vekt (hentet fra mandatet):

«Barn og unges oppvekst påvirkes av de teknologiske endringene i hverdagen. Barn i alle aldre bruker tid på skjermaktiviteter, og mye av deres sosiale omgang, læring, underholdning, kreative utfoldelse, ytringer og demokratiske deltagelse foregår i ulike digitale kanaler. Ungdoms digitale mediebruk innebærer både positive og negative opplevelser og bruksområder. En økende bruk av digital teknologi både i fritiden og i skolen, som ble ekstra forsterket under koronapandemien, har gjort at mange er bekymret for hvordan barnas helse og livskvalitet påvirkes».

Dersom det er ønskelig å kontakte undertegnede, finner dere kontaktinformasjonen i e-posten innspillet ble sendt som en del av.